

ASOSIY MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLAR VA ULARNI TAHLIL QILISH

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Jonibek Ravzatov–I.F.F.dok. Dotsent

Qurbonova Parvina

Esanova Durдона

Xurramova Nargiza

Iqtisodiyot Yo'nalishi 1i-24 guruh talabalari

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqola Makroiqtisodiyot- bu mamlakat miqyosida moddiy ishlab chiqarish va nomodiy sohalarni bir butun qilib birlashtirilgan milliy xo'jaligi darajasidagi iqtisodiyotni tashkil etadi .Bunda asosan biz milliy iqtisodiyotda ishlab chiqarish ,xizmat ko'rsatish hajmi va ularning o'sishi yoki orqaga ketishi tahlil qilinib makroiqtisodiy darajada aniqlanib ,tahlil qilinadi . Bu ko'rsatkichlar iqtisodiy tizimning umumiy holatini ifodalab ,ijtimoiy ishlab chiqarishdagi barcha qatnashuvchilarning (korxonalar ,tarmoqlar , mintaqalar, davlat) faoliyatlari natijasida aniqlanadi.

Kalit so'zlar: Makroiqtisodiy miqdor va sifat ko'rsatkichlar , Milliy hisoblar tizimi, Ishlab chiqarilgan va foydalanilgan daromadlar, Milliy daromad , Makroiqtisodiy modellari

Asosiy qism

1. Yalpi ichki mahsulot (YIM)

Ta'rifi: YIM mamlakat hududida ma'lum bir davr ichida ishlab chiqarilgan tovarlar va xizmatlarning umumiy qiymatini ifodalaydi.

Ahamiyati: Iqtisodiy o'sishni baholash uchun asosiy ko'rsatkich.

Tahlili: YIM hajmi oshishi iqtisodiyotda o'sish bo'lganini, kamayishi esa iqtisodiy pasayishni anglatadi.

2. Inflyatsiya darajasi

Ta'rifi: Tovar va xizmatlar narxining umumiy darajadagi o'sish tezligi.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 12. December 2024

Ahamiyati: Pulning qiymati va aholining xarid qobiliyatini baholashda qo'llaniladi.

Tahlili: Mo'tadil inflyatsiya iqtisodiy o'sishni rag'batlantirsa, yuqori inflyatsiya iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi.

3. Ishsizlik darajasi

Ta'rifi: Ishchi kuchiga ega, ammo ish topa olmayotgan aholining foiz ko'rsatkichi.

Ahamiyati: Iqtisodiyotning bandlik siyosatini baholash vositasi.

Tahlili: Ishsizlik darajasining oshishi ijtimoiy muammolarga olib keladi va iqtisodiy pasayish belgisi hisoblanadi.

4. Tashqi savdo balansi (eksport va import)

Ta'rifi: Mamlakatning eksport va import hajmlari o'rtasidagi farq.

Ahamiyati: Milliy iqtisodiyotning global savdodagi raqobatbardoshligini ko'rsatadi.

Tahlili: Eksport importdan yuqori bo'lsa, savdo profitsiti yuzaga keladi va bu iqtisodiyot uchun ijobiy natija hisoblanadi.

5. Davlat byudjeti balansi

Ta'rifi: Davlat daromadlari va xarajatlari o'rtasidagi nisbat.

Ahamiyati: Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va davlat qarzini boshqarishda asosiy ko'rsatkich.

Tahlili: Byudjet defitsiti davlat qarzining ortishiga olib keladi, profitsit esa iqtisodiy barqarorlikni ifodalaydi.

Muayyan mamlakat iqtisodiy ahvolini ko'rsatuvchi holatini ifoda etuvchi ko'rsatkichlar – makroiqtisodiy ko'rsatkichlar deb yuritiladi. Makro iqtisodiy ko'rsatkichlar miqdor va sifat ko'rsatkichlariga guruhlanadi. Makroiqtisodiy miqdor ko'rsatkichlariga quyidagi ko'rsatkichlar kiradi: Yalpi ichki mahsulot (YaIM), sof ichki mahsulot (SIM), milliy daromad (SHD), ixtiyoriy daromad (ID) va boshqalar. Milliy daromad -ijtimoiy sug'urta ajratmasi -Korxonalar foydasiga soliqlar-Korxonaning taqsimlanmaydigan foydasi +Ijtimoiy to'lovlar = Shaxsiy daromad(SHD). Foydalanilgan milliy daromad bu ishlab chiqarilgan milliy daromaddan har xil yo'qotishlar (tabiiy ofatlar, mahsulotlarni zaxirada saqlashdagi yo'qotishlar va h.k.) va tashqi savdo qoldig'i chiqarib tashlangan miqdorga teng.

Yalpi milliy mahsulot tushunchasi- bu o'z mamlakati yoki xorijda joylashgan milliy korxonalar tomonidan yaratilgan va xizmatlar umumiy hajmining jami

qiymatidir. Yalpi ichki mahsulot malum vaqt davomida ,masalan ,bir yilda yaratilgan va bevosita iste'molchilarga borib yetadigan tayyor mahsulot va ko'rsatilgan xizmaztlarning bozor narxidagi qiymatidir. Bozor iqtisodiyotiga o'tgan mamlakatlarda yaratilgan ijtimoiy mahsulot tarkibiga tovarlar ham , xizmatlar ham, milliy daromadda esa ,tovarlar sotishdan ,xizmat ko'rsatishdan olingan daromadlar xisobiga olinadi.

Yalpi ichki mahsulotni hisoblash usullari : Milliy hisoblar tizimi(MHT) bu barcha asosiy iqtisodiy jarayonlarini ,takror ishlab chiqarish sharoitlari, jarayonlari va natijalarini tavsiflovchi o'zaro bog'liq makroiqtisodiy ko'rsatkichlar tasniflar va guruhlar tizimi.

MHT BMT tomonidan e'lon qilingan “Milliy hisoblar va yordamchi jadvallar tizimi” nomli hujjat asosida xalqaro statistikada standart tizim sifatida 1953-yildan boshlab qo'llanila boshladi. Shu davrdan (1953-yildan) buyon to bugungi kungacha MHT to'rt marta takomillashtirishga muhtoj. Hozirgi davrda dunyoning 100 dan ortiq mamlakatlarida ,shu jumladan O'zbekistonda mazkur tizimning takomillashtirilgan shakli qo'llanilmoqda.O'zbekiston 1993 -yildan boshlab MHT dan foydalana boshlanadi.

Xulosa qilib aytganda biz bilishimiz mumkinki mikroiqtisodiyot va uning ko'rsatkichlari bu iqtisodiyot xatti-harakatini bir butun ko'rinishda o'rganuvchi va izohlab beradigan iqtisod fanining sohasi va asosidir.Shu tariqa biz yana shuni bilishimiz mumkinki makroiqtisodiyot butun qiymatlar bilan ishlaydi va ularni quyidagicha yani yalpi ichki mahsulot, milliy daromad , yalpi talab va taklif ,yalpi iste'mol investitsiyalar ,ishsizlik va umumiy narx darajasi hamda davlat byudjeti , qarzi va shunga o'xshash mavzularda mikroiqtisodiyot ko'rsatkichli qiymatlarini shu orqali topish mumkin .

Shu boisdan biz yana shuni takidlab o'tishimiz mumkinki Yalpi harajatlar hajmining oshishi ishlab chiqarish hajmlari va ish bilan bandlik darajasiga olib keladi . Makro iqtisodiy tahlilning o'ziga xos xususiyatlari unda agregat ko'rsatkichlardan foydalanishda namoyon bo'ladi va uy xo'jaliklari,firmalar davlat va tashqi dunyo makroiqtisodiy sub'ektlarini tashkil etadi.

“Resurslar-tovarlar daromadlar ” hamda “ daromadlar-xarajatlar”ning doiraviy oqimi sxemasi soddalashtirilgan makroiqtisodiy model bo'lib makroiqtisodiy jarayonlarning kechishini shartli ravshda aks ettiradi.

Manbalar

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Makroiqtisodiyot_va_malumotlar/
2. <https://docx.uz/document/asosiy-makroiqtisodiy-ko-rsatkichlar-ni-tahlil-qilish-xususiyatlari-351eaa5a?lang=uz>
3. <https://soff.uz/product/bugalteriya-davlatning-makroiqtisodiy-siyosati>
4. <https://ebook.tsue.uz/public/ebooks/makroiqtisodiy-siyosati>.
5. <https://review.uz/uz/post/infografika-makroekonomicheskaya-politika-uzbekistana>

Research Science and
Innovation House